

Sygn. akt I CSK 148/10

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 16 grudnia 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Barbara Myszka (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

SSN Kazimierz Zawada

w sprawie z powództwa Syndyka masy upadłości Przedsiębiorstwa Handlowego "T.
W. – A." Spółki z o.o. w K.

przeciwko S. S.A. w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 16 grudnia 2010 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku

Sądu Apelacyjnego

z dnia 26 czerwca 2009 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Syndyk Masy Upadłości Przedsiębiorstwa Handlowego „T. W.-A.” spółki z o.o. domagał się zasądzenia od strony pozwanej „S.” S.A. kwoty 310.927,90 zł z odsetkami obejmującej niezwrócone należności z tytułu kaucji gwarancyjnych, mających zabezpieczać wykonanie zobowiązań gwarancyjnych spółki „T.”. Sąd Okręgowy zasądził od strony pozwanej dochodzoną kwotę, dokonując następujących ustaleń faktycznych.

Pozwana Spółka jest następcą prawnym E.-N. S.A. w W. W dniu 8 października 1999 r. podmiot ten (jako inwestor) zawarł z powodem (wykonawcą) umowę o roboty budowlane (nr 37/LAT/99), w której przewidziano uprawnienie pozwanego inwestora do zatrzymania 5 % wynagrodzenia należnego wykonawcy z tytułu kaucji gwarancyjnej zabezpieczającej usunięcie ewentualnych wad obiektu w okresie 5 lat. Jednocześnie w umowie przewidziano zasady zwrotu kaucji wykonawcy robót. W dalszych umowach o roboty budowlane (z dnia 8 września 2001 r. i z dnia 30 listopada 2005 r.) zastrzeżono podobne klauzule dotyczące kaucji gwarancyjnej (zatrzymanie 5 % wynagrodzenia przez okres gwarancji). W dniu 15 września 2000 r., zawarto umowę o ustanowieniu stałej kaucji gwarancyjnej w kwocie 200.000 zł, która miała być zwrócona po upływie 120 miesięcy od daty ostatecznego odbioru przez pozwanego (inwestora) robót będących przedmiotem ostatniej umowy o roboty, realizowanych przez powoda na rzecz pozwanego. W umowie o roboty budowlane z dnia 27 sierpnia 2001 r. przewidziano, że zabezpieczeniem jej należytego wykonania będzie stała kaucja gwarancyjna w wysokości 200.000 zł.

W dniu 24 kwietnia 2003 r. ogłoszono upadłość powoda (wykonawcy). Poprzednik pozwanego (inwestor) zgłosił do masy upadłości wierzytelności z tytułu kar umownych za zwłokę w usunięciu wad w ramach umowy z dnia 8 października 1999 r. i wierzytelność powstałą w związku z zastępczym usunięciem wad. Postanowieniem z dnia 18 grudnia 2003 r. odmówiono uznania tej wierzytelności. W dniu 19 stycznia 2004 r. pozwany zgłosił do masy upadłości także wierzytelność

w wysokości 243.067,01 zł z tytułu nienależytego wykonanie umowy o roboty budowlane nr 43/TW – AWA/2001 i potrącił z niej jednocześnie wierzytelność upadłego w wysokości 200.000 zł, wynikającą ze stałej kaucji gwarancyjnej. Postanowieniem z dnia 24 kwietnia 2004 r. uznano jedynie kwotę 3.512,28 zł, a odmówiono jej uznania w pozostałej części. W dniu 14 kwietnia 2006 r. powód złożył do sądu wniosek o zavezwanie do próby ugodowej, ale ostatecznie do ugody między stronami nie doszło.

W ocenie Sądu Okręgowego, interpretacja art. 32 § 2 prawa upadłościowego z 1934 r. prowadzi do wniosku, że zobowiązanie powoda (upadłego wykonawcy) z tytułu udzielonej inwestorowi gwarancji wykonawczej z chwilą ogłoszenia upadłości przekształca się w zobowiązanie pieniężne i jednocześnie po stronie pozwanego inwestora powstaje obowiązek zwrotu wpłaconych na jego rzecz pieniężnych kaucji gwarancyjnych. W odniesieniu do zgłoszonego przez pozwanego zarzutu przedawnienia roszczenia o zwrot kaucji Sąd Okręgowy stwierdził, że z dniem ogłoszenia upadłości wykonawcy nie stało się wymagalne roszczenie wykonawcy o zwrot przez pozwanego wszystkich zatrzymanych kwot kaucji, ponieważ wymagalność taka pojawia się dopiero z upływem terminów wskazanych w umowach o roboty budowlane. Przewidziane w art. 32 § 2 prawa upadłościowego z 1934 r. przekształcenie może odnosić się tylko do zobowiązań niepieniężnych, które istniały już w chwili ogłoszenia upadłości. W każdym jednak razie bieg przedawnienia zostałby i tak przerwany w wyniku złożenia przez powoda (wykonawcę) wniosku o zavezwanie do próby ugodowej. Nie ma przy tym znaczenia to, że wniosek taki zgłoszono do sądu miejscowo niewłaściwego.

Apelacja pozwanego została oddalona. Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji. Analizując treść i funkcje art. 32 § 2 prawa upadłościowego z 1934 r., Sąd ten stwierdził, że brak racjonalnych i uzasadnionych przesłanek do pomijania w postępowaniu upadłościowym wierzytelności, które powstały przed ogłoszeniem upadłości, a których termin świadczenia jeszcze nie nastąpił, i oczekiwania w związku z tym do czasu nastąpienia wymagalności. Zobowiązania z tytułu udzielonych gwarancji przekształciły się w zobowiązania pieniężne i z dniem ogłoszenia upadłości stały się płatne, a tym samym aktualny stał się również obowiązek pozwanego zwrotu wpłaconych kaucji gwarancyjnych,

stanowiących zabezpieczenie przyszłych, ewentualnych roszczeń z tytułu wad wykonanych robót. Przekształcenie zobowiązania pieniężnego w wierzytelność pieniężną na mocy art. § 2 prawa upadłościowego z 1934 r. dochodzi do skutku niezależnie od tego, czy wady objęte gwarancją wykonawczą w ogóle nastąpiły, ponieważ w przepisie tym – według Sądu Apelacyjnego – przyjęto pewną fikcję, że wady zaistniały i powinny być usunięte z dniem ogłoszenia upadłości. Oznacza to, że pieniężna kaucja gwarancyjna zabezpiecza przyszłe i ewentualne roszczenia, które mogły nawet nie powstać w chwili ogłoszenia upadłości. W dacie ogłoszenia upadłości wykonawcy stały się wymagalne ewentualne wierzytelności pozwanej spółki z tytułu napraw gwarancyjnych i w tym samym czasie cechę wymagalności uzyskały także roszczenia upadłej spółki o zwrot kaucji gwarancyjnej, zatrzymanej tytułem zabezpieczenia udzielonej gwarancji wykonawczej. Dzieje się tak dlatego, bowiem pieniężna kaucja gwarancyjna stanowi prawo akcesoryjne wobec gwarancji, roszczenie o jej zwrot jest w tej sytuacji roszczeniem akcesoryjnym związanym z roszczeniem gwarancyjnym.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, zawezwanie do próby ugodowego (wniosek z dnia 14 kwietnia 2006 r.), złożone w niewłaściwym miejscowo sądzie, doprowadziło jednak do przerwania biegu trzyletniego terminu przedawnienia roszczenia o zwrot kaucji, wpływającego ostatecznie w dniu 15 kwietnia 2006 r.

W skardze kasacyjnej pozwanego inwestora podnoszono zarzuty naruszenia art. 30 k.p.c. i art. 167 k.p.c. oraz zarzuty naruszenia prawa materialnego, tj. art. 32 § 2 prawa upadłościowego z 1934 r. i art. 123 § 1 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Upadłość powoda (wykonawcy robót budowlanych) ogłoszono w dniu 14 kwietnia 2003 r., toteż w rozpoznawanej sprawie należało stosować przepisy prawa upadłościowego z 1934 r. (art. 536 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze, Dz.U. nr 60, poz. 535 ze zm. cyt. dalej jako „p.u.n.”).

Żądaniem pozwu objęte są kwoty tzw. kaucji gwarancyjnych dwojakiego rodzaju. Po pierwsze, na podstawie odpowiednich porozumień gwarancyjnych, zawartych przez powoda z pozwanym (wykonawcy z inwestorem), pozwany był uprawniony do pomniejszenia należnego powodowi wynagrodzenia określonego

w umowie o roboty budowlane o 5 % i do zatrzymania tej kwoty na czas objęty gwarancją wykonawcy po wykonaniu i odbiorze robót budowlanych przez inwestora. Porozumienia takie były umieszczane w postanowieniach poszczególnych umów dotyczących „warunków płatności” inwestora. Po drugie, strony zawarły także „umowę w przedmiocie ustanowienia stałej kaucji gwarancyjnej” (w dniu 15 września 2000 r.), w której określono „ustanowienie stałej kaucji gwarancyjnej zabezpieczającej okresy gwarancyjne dla robót realizowanych przez (wykonawcę) na rzecz pozwanego inwestora”.

2. Przepisy art. 32 prawa upadłościowego z 1934 r. (obecnie - art. 91 p.u.n.) nie mają, oczywiście, zastosowania do wierzytelności (także pieniężnych) upadłego, przysługujących mu wobec innych podmiotów. Art. 32 § 1 i § 2 obejmuje tylko zobowiązania (pieniężne i niepieniężne) upadłego, które mogą być zgłoszone przez wierzyciela do masy upadłości (tak np. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2006 r., II CSK 35/06, niepubl.).

Sąd Apelacyjny zaakceptował dość oszczędny sposób dochodzenia roszczenia o zwrot kwot pieniężnych stanowiących kaucje gwarancyjne, zatrzymane przez inwestora zgodnie z postanowieniami wspomnianych umów gwarancyjnych i postanowieniami umowy o tzw. stałą kaucję gwarancyjną z dnia 15 września 2000 r. Przyjął bowiem możliwość przekształcenia zobowiązania wykonawcy robót obejmującego usunięcie wad w przyjętym przez inwestora przedmiocie umowy w zobowiązania pieniężne (art. 32 § 2 prawa upadłościowego, tzw. transformacja ex lege). Takie przekształcone zobowiązania mogły następnie zostać zgłoszone przez wierzyciela (inwestora) do masy upadłości wykonawcy robót. Wymagalność ulegającego przekształceniu roszczenia powoduje, zdaniem Sądów meriti, skutek prawny w postaci powstania wymagalności także roszczenia (roszczeń) o zwrot zatrzymanych i wręczonych pozwanemu inwestorowi kaucji pieniężnych, przy czym Sąd Apelacyjny dostrzegł ścisły, akcesoryjny związek prawny między przekształconym (nowym) roszczeniem pieniężnym, a roszczeniem o zwrot kaucji w ramach odpowiednich umów o roboty budowlane.

Powstaje zatem kwestia możliwości zastosowania przepisu art. 32 § 2 prawa upadłościowego do zobowiązań wykonawcy robót budowlanych,

obejmujących naprawę wad pojawiających się w związku z wykonaniem takich robót. W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2002 r., IV CKN 1488/00 (niepubl.) stwierdzono, że „odpowiedzialność producenta, który udzielił gwarancji, nie wygasa na skutek ogłoszenia jego upadłości, a przepis art. 32 § 2 prawa upadłościowego z 1934 r. i przewiduje jedynie zamianę zobowiązań niepieniężnych upadłego na zobowiązania pieniężne, a nie wyłączenie jego odpowiedzialności”. W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2006 r., II CSK 35/06 (niepubl.) przyjęto, że sam fakt zawarcia umowy nie jest tożsamy z powstaniem długu, a „dla ustalenia długu konieczne jest wystąpienie zdarzenia powodującego dług”. Z ustaleń dokonanych przez sądy meriti w tym orzeczeniu wynika to, że wady robót budowlanych nie ujawniły się jeszcze przed ogłoszeniem upadłości wykonawcy robót. W uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 29 lutego 2008 r., II CSK 463/07 (niepubl.) wyjaśniono, że zobowiązanie gwarancyjne ulega zmianie (zgodnie z art. 32 § 2 prawa upadłościowego z 1934 r.), gdy zobowiązany z tego tytułu nie wykonał obowiązku przed ogłoszeniem upadłości (zob. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2010 r., I CSK 114/10).

W przedstawionych orzeczeniach Sąd Najwyższego trafnie eksponuje się możliwość przekształcenia zobowiązania gwarancyjnego obejmującego usunięcie wad m.in. robót budowlanych w zobowiązanie pieniężne (art. 32 § 2 prawa upadłościowego z 1934 r.) dopiero wówczas, gdy nastąpiła prawna aktualizacja obowiązku gwarancyjnego zobowiązanego, a więc - pojawiła się już określona wada indywidualizująca ten obowiązek (i samo świadczenie zobowiązanego) jeszcze przed ogłoszeniem upadłości dłużnika. Tylko wówczas niepieniężny (choć majątkowy) obowiązek świadczenia dłużnika gwarancyjnego (w postaci usunięcia wady) mógłby ulec ex lege transformacji w obowiązek świadczenia pieniężnego w rozumieniu art. 32 § 2 prawa upadłościowego z 1934 r. Nie można zatem podzielić sugerowanej przez Sąd Apelacyjny takiej interpretacji tego przepisu, że „przyjęto w nim pewną fikcję, iż wady zaistniały i powinny być usunięte z dniem ogłoszenia upadłości”. Za taką interpretacją nie przemawiają także same funkcje postępowania upadłościowego, eksponowane w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, m.in. zasada równości wierzycieli upadłego pod względem możliwości zaspokojenia ich należności, szybkość takiego zaspokojenia.

Przy interpretacji przepisów art. 32 § 1 i 2 prawa upadłościowego z 1934 r. (i obecnego art. 91 p.u.n.) należy zwrócić uwagę na to, że wiążą one wyrażnie kwestię powstania wymagalności roszczenia pieniężnego wobec upadłego z terminem wykonania zobowiązania w odniesieniu do świadczenia wynikającego z zobowiązania pieniężnego, których „termin płatności” jeszcze nie nastąpił, obowiązuje reguła, że stają się one wymagalne („płatne”) z dniem ogłoszenia upadłości dłużnika (art. 32 § 1). Natomiast zobowiązania majątkowe niepieniężne, transformowane w zobowiązania pieniężne na podstawie art. 32 § 2, stają się wymagalne (płatne) z dniem ogłoszenia upadłości, chociażby termin wykonania zobowiązania jeszcze nie nastąpił. Oznacza to, że ustawowa modyfikacja zobowiązania niepieniężnego w zobowiązanie pieniężne mogłaby nastąpić jedynie przy założeniu, iż można już „przyśpieszyć” (na dzień ogłoszenia upadłości) termin spełnienia istniejącego (zindywidualizowanego prawnie) świadczenia pieniężnego w chwili ogłoszenia upadłości. W odniesieniu do gwarancyjnego zobowiązania upadłego dłużnika (obejmującego obowiązek usunięcia wady przedmiotu umowy o roboty budowlane) wspomniany obowiązek świadczenia mógłby zaktualizować się zatem nie wcześniej niż dopiero z chwilą powstania wady w zakresie prac budowlanych. Warto zauważyć, że podobną do art. 32 § 1 i § 2 prawa upadłościowego z 1934 r. (art. 91 p.u.n.) regulację przewidziano m.in. w art. 458 k.c., statuującego natychmiastową wymagalność roszczenia wierzyciela bez względu na zastrzeżony termin spełnienia świadczenia.

Należy stwierdzić, że Sąd Apelacyjny nietrafnie dostrzega związek natury akcesoryjnej między przekształconym zobowiązaniem gwarancyjnym (gdyby takie przekształcenie istotnie nastąpiło), a roszczeniem o zwrot kaucji gwarancyjnych. Sąd ten nie powołuje się przy tym na odpowiednie postanowienia umów o roboty budowlane, z których taka więź akcesoryjna istotnie mogłaby wynikać. Ponadto związku takiego nie sposób wyprowadzić tylko z takiej konstatacji, że kaucja gwarancyjna służy umocnieniu gwarancji wykonawczej, skoro we wspomnianych „warunkach płatności” przewidziane zostały jednak określone reguły zatrzymywania i zwrotu kwot pieniężnych stanowiących kaucje. Jurydyczny cel w postaci stworzenia odpowiedniego, osobistego zabezpieczenia określonej wierzytelności tzw. pieniężną kaucją gwarancyjną nie implikuje sam przez się

wspomnianej akcesoryjności. Tym bardziej nie może być uzasadniona koncepcja jak gdyby automatycznego zaktualizowania się obowiązku pozwanego w zakresie zwrotu zatrzymanych kaucji.

Z przedstawionych względów należało uznać za uzasadniony zarzut naruszenia art. 32 § 2 prawa upadłościowego z 1934 r. Nie zaczęło w ogóle jeszcze biec przedawnienie roszczenia (roszczeń) o zwrot kaucji pieniężnych, nawet przy założeniu akcesoryjnego charakteru porozumień kaucyjnych wobec zobowiązań gwarancyjnych obejmujących wady robót budowlanych), nie pojawił się w związku z tym problem ewentualnego przerwania biegu tego przedawnienia w wyniku złożenia przez stronę powodową wniosku o zawezwanie do próby ugodowej. Bezprzedmiotowy zatem pozostaje zarzut naruszenia art. 123 § 1 k.c., art. 30 k.c. i 187 k.p.c.

Z przedstawionych względów należało uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ k.p.c.).